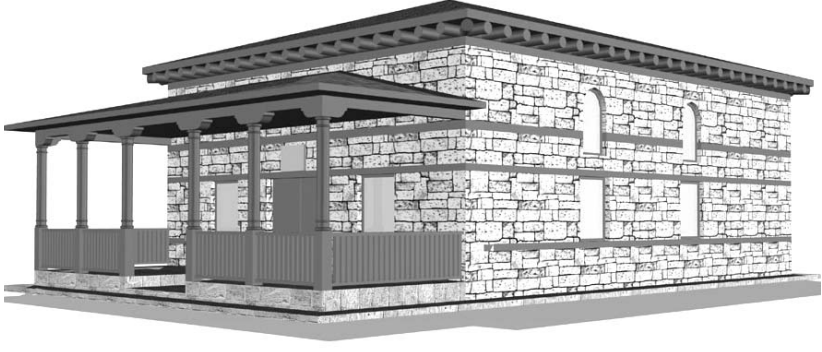

Jeglartsi'deki Derviş Bey Mescidi kalıntıları (sağda) ve onarım projesi.

Mimar Mehmet Emin Yılmaz, Derviş Bey Mescidi'nin yapım tarihi olan 1299 yılından sonra çeşitli onarımlarla günümüze kadar geldiğini, ancak yakın dönemde kullanılmayıp terkedildiğinden dolayı harap durumda olduğunu söyledi. Tarihi yapıların yaşamını sürdürüp gelecek nesillere aktarılması için kullanılması gerektiğini vurgulayan Yılmaz, "Derviş Bey Mescidi, tarihi öneminden dolayı acilen restore edilerek kullanılma açılmalı. Tarihi yapıların onarımında esas olan öncelik 'aslına sadık kalmak'tır." dedi.

Balkanların en eski mescidi Sarı Saltuk zamanında kuruldu

Geçen sayıdan devam

Yüksek Mimar Mehmet Emin Yılmaz ile röportaj | Beynur Süleyman

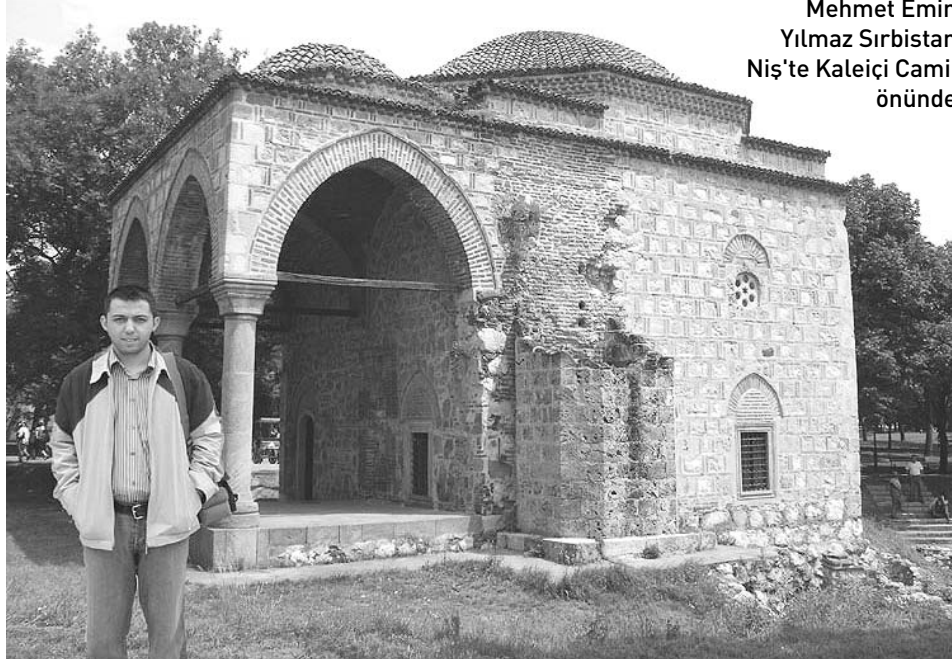
Mimari açıdan incelendiğinde Osmanlı yapıların ne gibi özelliklere sahip. Yapılırken herhangi bir unsura dikkat edilmiş midir?

İncelediğimiz camiler ve çeşmeler, Türk mimarisinin ana karakterini taşımakla birlikte, mahallî özellikler de ortaya koyarlar. Bu yapılar, malzeme, teknik ve süsleme bakımından mütevazı tutulmuş, yalın ve özgün taşra eserleridir.

Bilindiği gibi, Anadolu'dan Balkanlar'a doğru Türk nüfusla birlikte, inanç ve buna bağlı yapı kültürü de götürülmüştür. Bu durumun somut göstergesi olarak Anadolu'da ve Balkanlar'da 14. yy'dan 20. yy'a kadar olan süreçte inşa edilmiş camilerin arasında, Dobriç'teki camilere benzer biçimde pek çok yapıyla karşılaşmak mümkündür. Osmanlı kentlerinin fiziki yapısında çeşmeler de önemli bir yere sahiptir. Mahalle dokusunun oluşumunda ve gelişiminde çeşmeler belirleyici unsurlardan biridir. Şehrin en elverişli yerlerinde inşa edilen ve halkın su ihtiyacını karşılayan çeşmelerde, hem yararlı olma niteliği göz önünde tutulmuş, hem de estetik değerler sergilenmiştir. Hacıoğlu Pazarcığı'nda Osmanlı döneminden günümüze ulaşan 6 çeşme bulunmaktadır. Bununla birlikte, bölgede daha fazla çeşmenin olması gerektiği bilinmektedir. Evliyâ Çelebi, 1652 yılında Hacıoğlu Pazarcığı'nın merkezinde 9 çeşme bulunduğunu bildirmektedir. Bu çeşmelerin bir çoğu günümüze ulaşamamıştır.

Tez çalışması kapsamında incelenen çeşmelerin tümü tek cepheidir. Mevcut çeşmeler arasında; hazneli meydan çeşmesi ve kır çeşmesi niteliğindeki çeşmeler yer almaktadır. Tekke Çeşmesi hâricindeki diğer çeşmeler halen kullanılmaktadır.

Jeglartsi köyündeki cami kalıntılarının nasıl ulaşıldı? Burasının çok eski bir cami olduğunu ne kanıtıyor? Ayrıca bulunan kitabede neler yazıldığı çözülebildi mi? Bu caminin ilk haline ilişkin bilgi verir misiniz?

Mehmet Emin Yılmaz Sırbistan Niş'te Kaleiçi Camii önünde

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün arşiv kayıtlarında Umur Fakih (Jeglartsi) Köyü'nde bir cami olduğu kayıtlıdır. Ama caminin günümüzde hangi durumda olduğunu bilmiyorduk. Bu çalışma için köye gittiğimizde, yerinden sökülmiş olan kitabenin köydeki Türkler tarafından ayrı bir yerde muhafaza edildiğini öğrendik. Kitabe, Yrd.Doç.Dr Mehmet Z. İbrahimgil hocamız tarafından okunduktan sonra, bu caminin Türk tarihi açısından ne kadar önemli olduğu anlaşıldı.

Az önce tez çalışmasıyla ilgili bulgulardan bahsederken Fındıklılı Hacı Hasan Ağa'dan bahsetmişim. Derviş Bey Mescidi'nin kitabede bahsedilen 1862 yılındaki onarımını da Fındıklılı Hacı Hasan Ağa yaptırmıştır. Bu yüzden Derviş Bey Camisi, Hacı Hasan Ağa Camii olarak da bilinir. Zaten caminin kalıntılarını incelediğimizde İnkizce (Benkovski) Köyü'ndeki Hacı Hasan Ağa Camii gibi ahşap direkli bir son cemaat yeri olduğu anlaşılmaktadır.

Hacı Hasan Ağa'nın yaptırdığı 1862'deki son onarım ile Derviş Bey Mescidi'nin, tek mekânlı, kadınlar mahfili bulunan, ahşap tavanlı, ahşap direkli son cemaat yeri bulunan tipik bir mahalle-köy mescidi biçimini aldığı düşünülmektedir.

Derviş Bey Mescidi'nin 1299'da yapıldığını söylediniz, Osmanlılar'ın Balkan-

lar'a gelişi bu tarihten daha sonra olduğuna göre bu durumu nasıl açıklıyorsunuz, tarihlerde bir çelişki yok mu?

Tarihi bilgileri incelersek, Balkanlar'a gelen ilk müslüman topluluğun Osmanlılar olmadığını görüyoruz. Dobruca'ya ilk olarak gelen Müslüman topluluk, X. Ve XI. yy.larda İsmailî mezhebine mensup Başkırt Türkleri'dir. Bunlar, azınlık oldukları için varlıklarını koruyamayıp asimile olmuşlardır. Daha sonra Bizans imparatoru VIII. Mihail döneminde, 662/1263-64 yıllarında Anadolu Selçuklularının şehzadesi İzzettin Keykavus'un tabiyetindeki Çepni boyuna mensup Türkmenler (on veya on iki bin kişi), Sarı Saltuk'un önderliğinde, kuzeyden gelecek Moğol akınlarına karşı tampon bölge olarak Dobruca'ya iskan edilmiştir. Bu Türkmenler'in Dobruca'da Sarı Saltuk'un vefatına kadar kaldıkları, onun vefatından sonra ise Balkanlar'da meydana gelen siyasi gelişmeler sonucu, bir kısmının Anadolu'ya geri döndüğünü, bir kısmının da Dobruca'da kaldığını biliyoruz. Dobruca'da kalanlar çok geçmeden Hıristiyanlığı kabul etmişlerdir ki bunlara Ahiryân (sona kalanlar) deniliyordu. Bugünkü Gagavuzlar (Keykâvus'un Adamları)'ın temel kökeni olmasa bile köklerinden birisi bu Türkmenlerdir.

Derviş Bey Mescidi'nin de Osmanlı-

lar'dan önce bölgeye gelen Sarı Saltuk'un tabiyetindeki bu Türkmenler'in döneminden kaldığını düşünmekteyiz. Derviş Bey Mescidi'nin yapım tarihi olan 1299-1300 yıllarında Anadolu'da beylikler dönemi yaşanmaktaydı. Bu dönemde Anadolu'da da tek mekânlı, basit mescit örnekleri sıkça görülmekteydi. Karamanoğulları'ndan kalma Ermenek Akça Mescit (yapım tar. H700/1300), Candaroğulları'ndan kalma Kastamonu Kemah Köyü'nde Halil Bey Camii (765/1363), Taşköprü'de Beyköyü Camii ve Osmanoğulları'ndan Samsa Çavuş Camii plân tipi ve yapım teknikleri açısından benzerdir.

Derviş Bey Mescidi tespit edilene kadar Trakya ve Balkanlar'daki bilinen en eski camiler Tekirdağ Bolayır'daki Süleyman Paşa Camii ile Hasköy'deki (Haskovo) 797/1395 tarihli Eski Cami'dir. Derviş Bey Mescidi'nin bilinmesiyle birlikte Balkanlar'daki en eski Türk-İslam yapısının tarihi yaklaşık yüz yıl geriye gitmiştir.

Derviş Bey Mescidi'nin onarımı için bir projeniz var mı? Nedir?

Derviş Bey Mescidi, yapım tarihi olan 1299 yılından sonra çeşitli onarımlarla günümüze kadar gelmiştir. Yakın dönemde kullanılmayıp terkedildiğinden dolayı, günümüzde harap durumdadır. Tarihi yapıların yaşamını sürdürüp gelecek nesillere aktarılması için kullanılması gerekir. Derviş Bey Mescidi'nin de, tarihi öneminden dolayı acilen restore edilerek kullanılması gereklidir. Tarihi yapıların onarımında esas olan öncelik "aslına sadık kalmak"tır. Bu yüzden, Derviş Bey Mescidi'nin onarım aşamasında, tezimde sunduğum Restitüsyon Projesi'ne göre onarılması kanaatimce uygun olacaktır. Çünkü, bu proje hazırlanırken, yapının kendisinde var olan izler, kalıntılar, aynı dönemde yapılmış diğer yapılar gibi kaynak olarak kullanılabilir. Her bilgi araştırılarak bilimsel olarak hazırlanmıştır.

Hazırladığım tez çalışmasında tez danışmanım Prof. Dr. Can M. Hersek'e, Bulgaristan'daki envanter çalışması ekip Başkanı Yrd. Doç. Dr. Mehmet Z. İbrahimgil'e, Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'na ve Dobriç Bölge Müftüsü Bilal Darcan'a teşekkür ederim. **Son**